

La Vall de Vilaramó

Gaià

Ubicació

Comarca:	Bages
Lloc/Adreça:	Sector nord-est del terme de Gaià
Emplaçament	Ctra. BV-4401, al km. 11,6 pista asfaltada en direcció oest cap a la Vall de Vilaramó
Alçada:	613

Coordenades:

Latitud:	41.96308
Longitud:	1.94233
UTM Est (X):	412355
UTM Nord (Y):	4646218

Classificació

Número de fitxa	08090 - 321
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Conjunt arquitectònic
Estil / època:	Medieval Modern Contemporani
Segle	XIII-XX
Estat de conservació	Bo
Protecció	Inexistent
Número inventari	IPA 16519
Generalitat i altres inventaris	
Accés	Fàcil
Ús actual:	Residencial
Titularitat	Privada
Titular:	002302200DG14E0001MJ

Fitxes associades:

[Font de la Vall](#)

[Forn d'obra de la Vall de Vilaramó](#)

[Serrat de la Caritat](#)

[Forn d'obra antic de la Vall de Vilaramó](#)

Descripció

Masia de grans dimensions, emplaçada a l'inici de la vall que forma el torrent anomenat de la Vall de Vilaramó. Es tracta d'un cas excepcional ja que adopta la forma d'un casal gòtic perfectament planificat i dissenyat, el qual, segons una tradició, va ser fundat l'any 1345 per un personatge molt notable de l'època: l'arquebisbe de Tarragona Arnau Cescomes. Les posteriors ampliacions de la masia, sobretot al segle XVIII, han respectat la planta i la distribució originàries, que segueixen el model clàssic al voltant d'un gran pati central, que fins a finals del segle XIX era descobert. Així, el cos residencial principal de la masia té una planta quadrada perfectament regular, i compta amb planta baixa més dos pisos i golfes. La façana principal, encarada vers migdia, s'estructura simètricament en base a un portal adovellat al centre i, als dos pisos superiors, una doble galeria de tres arcades que va ser feta l'any 1900 i dóna l'aspecte actual a aquesta banda del casal. L'obra gòtica, però, és perfectament reconeixible i es caracteritza per un aparellat molt regular, fet amb carreus de tamany petit. S'hi observen diferents fases o reconstruccions, però es tracta més aviat de reparacions o ampliacions fetes sobre la planta originària. També hi veiem diversos finestrals gòtics en forma d'arcs monolítics lobulats. Són presents a la façana davantera (a la planta baixa) i a la façana posterior. Aquesta façana posterior (al nord) presenta un esquema més irregular, però conserva quatre finestrals gòtics trilobulats, de tipologies diferents. Les façanes laterals (est i oest) tenen una distribució semblant i molt regular, sobretot a les dues plantes superiors, que semblen obra ja del segle XVIII. Es distribueixen en base a quatre eixos principals d'obertures, les del primer pis transformades en balcons. A ponent s'hi han intercalat algunes altres obertures entremig. El 1926 l'edifici es va rematar amb la construcció d'una torre-llanterna central.

El pati interior del casal és molt ampli i té una escalinata que permet accedir a les plantes superiors. Diversos portals adovellats donen pas a les dependències laterals, que eren cobertes amb arcs diafragmàtic apuntats. Els del costat de llevant s'han perdut. Al costat de ponent hi ha les instal·lacions d'un interessant molí d'oli de principis del segle XX. A la primera planta es conserva una sala de grans proporcions, a la part de tramuntana.

El conjunt de la Vall de Vilaramó es complementa amb diverses edificacions perifèriques. A ponent hi ha un clos de planta quadrada al centre del qual s'aixeca la capella de la casa, construïda el 1767 i dedicada a Sant Bartomeu. Al costat sud, en un terreny amb desnivell, hi ha la masoveria, una construcció probablement del segle XIX. Entre la masoveria i el casal principal, a un nivell semi-soterrani hi ha un foner de grans dimensions que arriba fins a sota del pati davanter de la masia. Al costat de llevant hi trobem una àmplia era enrajolada i, més enllà, tres construccions aixecades a la dècada de 1920 en pocs anys successivament: el corral, el cobert del carro i la pallissa i cal Forner. El camí d'accés a la Vall de Vilaramó passava pel nord, de manera que totes aquestes construccions tenen l'accés principal per aquest banda. I també aquí hi ha el portal principal que donava accés a l'interior del clos de la masia.

Observacions:

Llinda a la dovella central del portal principal: 1345. Aquesta inscripció devia fer-se tal vegada al segle XIX, en base als documents que esmenten aquesta data.

Inscripció a la galeria sud: 1900

Inscripció a la torre central: EV 1926

Inscripció al corral: EV 1926

Inscripció al cobert dels carros i pallissa: EV 1927 (posterior) EV MCMXXVII (façana principal)

Inscripció a la façana de cal Forner: EV MCMXXVIII (1928)

En diversos carreus de la masia (sobretot interiors) hi ha marques de picapedrer. En general són formes geomètriques senzilles: creus, V, etc

Informació facilitada per Josep M. Badia i Montserrat Vall de Vilaramó Niubò

(Continuació de l'apartat d'Història) A aquest nucli inicial s'hi van afegir els següents masos, que també es van anar convertint en masoveries de la Vall (indiquem l'any en què l'annexió es va fer efectiva). Els Ferrers (abans de 1530; era del senyor del Castell de Gaià). La Bruguera (Pinós); el 1562 ja era de la Vall. Vilaramó (1662; era del senyor de Gaià). El Pla (Pinós), el 1664. El Bosch (Pinós), el 1617. La Riera de Tortafè (el 1680; era del Monestir de Lluçà, i incou també Casa de Fusta i Cal Porté). Caseta de Sant Sebastià (Prats de Lluçanès), el 1730. Aubertes (Oristà), el 1790. Casa de Vic, el 1744. La Casanova (el 1792 segur que ja era de la Vall). Samsó (Pinós), des d'abans del 1729. Així doncs, la Vall de Vilaramó es va convertir en un dels principals masos del terme de Gaià, i va mantenir aquest estatus fins a l'època contemporània.

Al segle XVIII, segons el cadastre de 1741 el mas de la Vall de Vilaramó, amb 200 quarteres de terra, era el segon emfiteuta més important del terme. Al segle XIX, en l'amillament de 1860 la propietat del mas comptava amb 400 ha de terrenys. En el Registre de la Riquesa de 1883 consta que tenia una masoveria, la Casanova de Vilaramó. Aleshores l'heretat abastava un total de 439 ha, i només una petita part (un 1,94 %) era conreada per parcers. A l'últim quart del segle XIX els propietaris van impulsar el sorgiment d'un raval de cases pageses a les seves terres, conegut com el carrer de la Vall, el qual va subsistir fins a mitjans del segle XX. Als primers decennis del segle XX el llavors hereu Enric Vall de Vilaramó Galí va impulsar diverses i importants obres a la casa. El 1900 es construí la galeria sud del cos principal i el 1926 es va fer la torre central sobre el pati, que s'havia cobert a finals del XIX. També va dotar el mas de noves infraestructures i serveis. Pels volts de 1909 va construir el molí d'oli. El 1926 es construí un gran corral, el 1927 el cobert dels carros i la pallissa, i el 1828 la casa anomenada cal Forner perquè tenia un forn de pa, a més de botiga i hostal. En totes aquestes obres hi van treballar uns paletes de Solsona.

La masoveria situada al costat del casal principal es devia aixecar al segle XIX. A la dècada de 1930 el masover era Josep Ribó. Durant la Guerra Civil es va saquejar l'església de Sant Bartomeu (construïda al costat de la masia el 1767) i se'n va cremar tot el mobiliari, inclòs un retaule. A la postguerra, entre els anys 1940 i 1946 aproximadament, en una estança de la masia s'hi va instal·lar una escola improvisada que va arribar a acollir uns 24 alumnes de cases de l'entorn, ja que en aquell moment les escoles de Gaià i Galera estaven tancades. Se'n va fer càrrec una mestra de Barcelona, Clotilde Abelló de Marcelo, represaliada perquè el seu marit era republicà. Va funcionar durant aquests anys d'una manera semiclandestina.

En temps més recents la masia no ha tingut reformes exteriors importants, ni tampoc s'ha hagut de restaurar, ja que és una obra molt sòlida i estructuralment es manté en bones condicions. Tan sols a la dècada de 1970 es van treure els enguixats interiors del pati per deixar la pedra vista. Avui la Vall de Vilaramó continua sent una de les grans explotacions agropecuàries del terme.

Història

La masia es situa en una vall on des d'antic (segle XI) ja hi havia la parròquia de Sant Esteve, anomenada de Vilaramó, i també hi ha la masia de Vilaramó. Segons Albert BENET (1984: 260) aquest topònim cal entendre'l com una contracció d'una possible vila Ramione, una vil·la romana que caldria centrar en l'actual mas de Vilaramó, on s'hi han localitzat restes arqueològiques d'aquesta època. Josep M. BADIA (2016: 57) matisa aquesta idea i considera que fa referència a un vilar rural; és a dir, un grup de masos que en un temps fundacional de l'edat mitjana es constituïen a l'entorn d'un repoblador, i la terminació "amo" seria el nom d'aquest.

Pel que fa pròpiament al mas de la Vall de Vilaramó, segons dades recopilades per Josep M. Badia ja existia l'any 1200 i era anomenat "Valle". El cap de casa era un tal Guillem. Devia ser un petit mas que, al segle

XIV, es va refundar i reconstruir totalment de nou. Tal com hem dit, hi ha una tradició en aquesta casa que afirma que l'impulsor de la casa actual fou l'arquebisbe de Tarragona Arnau Cescomes, fill de les Comes, de Puig-Reig, el qual hauria fet construir tres cases, una per cadascuna de les seves germanes: la Vall en seria una, i les altres el mas Periques (de Puig-Reig) i Albesa (de Viver). Aquesta tradició també es troba a Puig-reig, però fins ara no s'ha pogut confirmar documentalment. Un recent estudi de Rosa SERRA (2016) sobre aquest destacat personatge tampoc aporta proves documentals sobre la qüestió. Pel que fa a la Vall de Vilaramó, la tradició es va formular explícitament quan al segle XIX un mossèn fill de la casa, Francesc Vall de Vilaramó, va fer l'arbre genealògic en el qual cita un document de l'arxiu de la masia de 1343 on apareix una tal Blanca, que era vídua de Jaume Vall. El mossèn l'anomena Blanca Cescomes, posa la data de 1342 i li atribueix ser la germana de l'arquebisbe. Actualment, Josep M. Badia està treballant en una recerca històrica a l'arxiu d'aquest mas i confirma que els primers documents són del 1342, però no ha trobat cap prova documental sobre la vinculació de Blanca amb la família de l'arquebisbe. Sigui com sigui, és evident que al segle XIV el mas va ser objecte d'una reconstrucció impressionant i que el promotor havia de pertànyer a una instància amb molt de poder i recursos. Cal dir que, per les seves característiques arquitectòniques, efectivament és un cas molt semblant al mas Periques de Puig-reig, que s'ha vinculat també amb l'orde del Temple i amb el dels Hospitalers (PIÑERO, 2011).

A banda de la controvertida qüestió de la seva reconstrucció, l'interessant arxiu documental ha permès la reconstrucció de la genealogia familiar des del segle XIII fins a l'actualitat. A través de 24 generacions i sense interrupció la família Vall ha estat al front d'aquest mas. Inicialment el nom del mas i també dels seus possessors era simplement Vall, i entre finals del segle XVI i principis del XVII s'hi va incorporar el complement Vall de Vilaramó. Cal dir que aquesta família ha exercit una influència destacada en el terme de Gaià. Diversos membres van ser batlles del terme de Gaià. Més modernament, alguns han ocupat el càrrec d'alcalde, com Francisco Vall de Vilaramó Casadesús (que també va ser jutge de pau i secretari de l'Ajuntament), Enric Vall de Vilaramó Galí i actualment Enric Armengou Vall de Vilaramó.

El mas de la Vall de Vilaramó va superar la crisi baix-medieval i va iniciar un procés per absorbir diferents masos rònecs del seu entorn. Segons dades aportades per Josep M. Badia, que ha estudiat aquest procés, en un moment que desconeixem es va annexionar els masos de l'Espluga subirana, l'Espluga jossana i la Rovira, que es van convertir en masoveries seves. El 1539 ja formaven part de la seva heretat. (Continuació a l'apartat d'Observacions).

Bibliografia

BADIA, Josep M (2016). "Història", "Arquitectura", Gaià, t'estimo. Reviu Gaià, Grup de Recerca, Gaià, p. 57, 58, 62, 65, 69, 72, 82, 83, 88, 182, 189-190.

PIÑERO SUBIRANA (2011). "Mas Periques" (Mapa del Patrimoni Cultural de Puig-reig).

<http://patrimonicultural.diba.cat/?fitxa=8000063#>

SERRA ROTÉS, Rosa (2016). "Arnau Sescomes: rellevància político-religiosa i mecenatge artístic a la Catalunya del s. XIV", Erol, núm. 127 (primavera 2016).

